

BACHELOROPPGAVE

«Fagfornyelsens satsing på bærekraftig utvikling i kunst og håndverksfaget»

«New national curriculum's commitment to sustainable development in arts and crafts»

Kandidat 134

GUPEL412

Bacheloroppgave, vitenskapsteori og forskningsmetode

Fakultet for lærerutdanning, kultur og idrett / Institutt for kunstfag / Kunst og håndverk

Ingvild Digranes

03.06.2019

Antall ord: 9659

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 10.

ABSTRACT

The new national curriculum highlights “public health and well-being”, “the multicultural society” as well as “sustainable development” as three interdisciplinary topics that will be present in all subjects in school. This assignment is based on the following thesis-question: *Which ideological discourses characterize the answers from the Ministry hearings regarding sustainable development within the subject arts and craft – and what role does sustainable development have in the new curriculum draft?*

This assignment examines the different statements from the Ministry hearings that various groups and organizations have provided, and they are looking for discourses. Furthermore, the curriculum’s second draft is being analysed and examined regarding which discourses have been accommodated so far, and which ones may or may not be suitable to be included.

There were four distinct discourses: “material- and technique-based”, “reuse”, “art” and “an anti-sustainability”. In the field of arts and crafts there are several discourses that were not commented in the Ministry hearings: different approaches to environmental consciousness, reflection, interdisciplinary and technological discourse. In the actual curriculum draft, published in March of 2019, it was clear that material- and technology-based discourse and the reuse discourse were prominent, rather than the other discourses previously identified.

There is a possibility that in order for the students to get a broader knowledge-base on the extensive topic sustainable-development, additional discourses need to be added to the national curriculum.

INNHALDSFORTEGNELSE

1. INNLEDNING.....	1
1.1 Introduksjon	1
1.2 Fem nivåer mellom teori og praksis	2
1.3 Problemstilling	3
1.4 Begrepsavklaring	3
1.5 Oppgavens oppbygging	3
2. TEORETISK GRUNNLAG	4
2.1 Valg av teori	4
2.2 Økosofi.....	4
2.3 Kunst for bærekraftig utvikling	5
2.4 Økodesign.....	5
2.5 Bærekraftig design	5
2.6 Bærekraftige materialer	6
2.7 Et miljøbevisst fokus	6
2.8 Gjenbruk	7
2.9 Teoriens relevans	8
3. METODE.....	8
3.1 Oppgavens design	8
3.2 Datainnsamling	10
3.3 Oversikt over høringsinnspillene 2018	10
4. ANALYSE.....	11
4.1 Analyse av diskurser	11
4.2 Presentasjon av diskurser	11
4.3 Nr.1: Material- og teknikkbasert tilnærming	12
4.4 Nr. 2: Gjenbrukstanken	12
4.5 Nr. 3: Kunstens mange muligheter	13
4.6 Nr.4 Alt kan ikke handle om bærekraft	14

5. DRØFTING.....	15
5.1 Oversettelsesarbeidet	15
5.2 Manglende diskurser	15
5.3 Material- og teknikkbasert diskurs	16
5.4 Refleksjon i læreplanen	16
5.5 Bærekraftbegrepets vektlegging i den nye læreplanen	18
5.6 Fra bærekraft til miljøbevissthet	19
5.7 Å arbeide på en miljøbevisst måte	20
5.8 Fra økosofi til gjenbruk	21
5.9 Kunstens posisjon i Fagfornyelsen	22
5.10 Bærekraftig utvikling som tverrfaglig tema	23
5.11 Bærekraftig utvikling og den teknologiske revolusjonen	24
6. AVSLUTNING.....	25
6.1 Oppsummering	25
6.2 Veien videre	26
LITTERATURLISTE	27
VEDLEGG	
Vedlegg 1 – Oversikt over høringsuttalelsene	30
Vedlegg 2 – Kompetansemål	31

1. INNLEDNING

1.1 INTRODUKSJON

Gjenbruk. Design. Redesign. Økodesign. Oppvinning. Levetid. Kvalitet. Hvordan leve bærekraftig? Hvordan lage bærekraftige løsninger? Hva må hvert enkelt individ gjøre for at vi skal kunne stoppe klimautviklingen? Hvordan kan jeg arbeide for å lære elevene å leve miljøbevisst? Hvordan kan jeg undervise for å oppfylle den overordnede delen av læreplanen? Hva skal jeg fylle undervisningen med for at elevene skal oppnå kompetansemålene?

I verdigrunnlaget til den nye læreplanen legges det fokus på tre tverrfaglige tema som skal være gjennomgående i alle fag. Folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap og bærekraftig utvikling. Det står formulert at elevene skal kunne orientere seg kritisk og konstruktivt i en materiell og visuell verden. Dette regnes avgjørende for å kunne ta bevisste valg som forbruker, medborger og i eget skapende arbeid. Videre står det at arbeid med materialer og bærekraftig produktutvikling vil øke elevenes bevissthet rundt hvordan menneskets levesett påvirker naturen og klima (Utdanningsdirektoratet, 2018a).

Skolen er tildelt et samfunnsmandat som innebærer at skolen i samsvar med de foresatte har et ansvar for å skape vidsyn og rause medborgere. Elevene skal tilegne seg kunnskap, ferdigheter og kompetanse og utvikle holdninger og verdier (Stray, 2018). Her er tydelige lærere som tar sitt samfunnsmandat på alvor helt essensielt. Foros og Vetlesen skriver i sin bok «Angsten for oppdragelse» om at voksne er usikre i sine verdier, noe som gir utydelige holdninger og meninger som fører til at de blir forlegne i sine voksenroller. Det sies at tydeligheten og trykket i oppdrager- og lærergjerningen er forsvunnet (2015, s. 11). I den nye læreplanen, Fagfornyelsen, skal Generell del erstattes med Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen.

Styringsdokumenter som Generell del, Prinsipper for opplæringen og Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen er flott formulerte og gir meg inspirasjon. I neste øyeblikk føler jeg meg maktesløs og inkompetent, fordi jeg ikke forstår hvordan jeg skal gripe det an. Hvordan drive undervisning som sikrer et læringsutbytte som fremmer bærekraftig utvikling og en bærekraftig livsstil? Jeg opplever at jeg som lærerstudent blir for liten i møte med styringsdokumentene, da disse i svært liten grad er konkretiserte. Hvordan skal jeg drive undervisning der elevene lærer å «bruke egnede verktøy, teknikker og materialer på en trygg og bærekraftig måte i arbeid med bruksgjenstander eller kunstprodukter»?

(Utdanningsdirektoratet, 2018b). Hvilke oppgaver skal jeg gi som kan fremme «utvikling av estetiske, innovative og funksjonelle produkter som svarer til behov i en bærekraftig fremtid?» (ibid.). Jeg har ikke ideer og løsninger for hvordan vi fremmer bærekraftig utvikling. Hvordan kan jeg da veilede elevene slik at de kan skape nye muligheter og løsninger i fremtiden?

Undervisning med mål om å oppnå miljøbevissthet og bærekraftig livsstil er krevende å få til, fordi lærerens intensjon ikke alltid ender i ønsket læringsutbytte hos elevene. Jeg mener at den nye læreplanen må kunne fungere som verktøy for lærerne i arbeid med for eksempel bærekraftig utvikling. Derfor ønsker jeg å undersøke hvilke ideologier og tanker som styrer utarbeidelsen av den nye læreplanen i kunst og håndverk, med fokus på punktet om bærekraftig utvikling. Jeg er nysgjerrig på om, og hvordan, læreplangruppen løser og formulerer ideologiene, tankene og meningene i kunst og håndverk om til konkrete kompetansemål som kan hjelpe lærerne med å sikre elevenes læringsutbytte samtidig som metodefriheten bevares.

1.2 FEM NIVÅER MELLOM TEORI OG PRAKSIS

I søken etter forståelse av sammenhengen mellom læreplanen og praksis har Liv Merete Nielsen beskrevet fem læreplannivåer. Disse har hun lånt og oversatt fra John I. Goodlads fem nivåer, samt gjort endringer slik at de fungerer for hennes bruk. De kan nyttes som et analyseverktøy for å kunne «forstå samspillet mellom ideer, formelle læreplaner, tolkning og praksisnivå på skolene» (Nielsen, 2009, s. 27). Jeg vil i min oppgave bruke nivå én og to, ideologisk nivå og vedtatt læreplan, altså utkast til læreplan i mitt tilfelle. De siste tre nivåene omhandler tolkning av dokumentet, hvordan det vil fungere i undervisningspraksis og hvilke erfaringer man gjør seg for videre arbeid. Tolkingsnivå, gjennomført nivå og erfart nivå er per nå uaktuelt å bruke da læreplanen ikke iverksettes før høsten 2020. Dette vil derimot kunne være aktuelt i en eventuell master.

Ideologier og ideer har størst innflytelse på utviklingen av den formelle læreplanen, men også på de andre nivåene (Nielsen, 2009, s. 28). Jeg vil gjøre rede for ulike teorier som knyttes til bærekraft, og hvordan bærekraft i kunst og håndverk legemliggjør ulike ideologier. Dette utgjør nivå én. Videre vil det være interessant å se på hvordan ideologiene kommer frem gjennom ulike diskurser brukt av de ulike gruppene som kommer med innspill til ny læreplan. Det vil være spennende å se hva som gir seg utslag i det formelle dokumentet. Selve læreplanutkastet vil tilsvare nivå to. I høringsinnspillene er det svært mange bidragsytere. Både grupper som tenker bærekraft i seg selv, de som tenker bærekraft og undervisning og de som tenker bærekraft

og undervisning i grunnskolen. De ulike gruppene vil sprike ut fra egne standpunkt. Jeg vil se på det som eksisterer og hva som kommer frem i høringene.

1.3 PROBLEMSTILLING

Ut i fra dette stiller jeg følgende spørsmål:

I bærekraftig utvikling i faget kunst og håndverk, hvilke ideologiske diskurser preger høringssvarene i Fagfornyelsen og blir oversatt til kompetansemål, og hvilken rolle får bærekraftig utvikling i læreplanutkastet?

1.4 BEGREPSAVKLARING

Diskurs: «En diskurs betegner ofte tankesett, forståelsesformer, språklige, ideologiske, sosiale og institusjonelle betingelser som gjør det mulig å forholde seg til verden på en bestemt måte» (Grue, 2018). I min oppgave har jeg brukt begrepet for å samle tanker og utsagn som sammen blir en virkelighetsforståelse, altså en diskurs. Enkelt forklart kan man se på det som en sekk der sekken er diskursene, og det du putter oppi er det som utgjør diskursen. De kan gå inn i hverandre, og er ikke fastsatt.

Bærekraftig utvikling: Definisjonen av bærekraftig utvikling lyder: «Utvikling som tilfredsstillende dagens behov uten å ødelegge fremtidige generasjoners muligheter til å tilfredsstillende egne behov» (Olerud, 2018).

Miljøbevissthet: Å være miljøbevisst er ikke det samme som å være bærekraftig. Når man handler på en måte som i minst mulig grad belaster miljøet er man miljøvennlig. Det vil falle innunder begrepet bærekraft, men bærekraftig utvikling rommer mer. For å oppnå bærekraftig utvikling må det jobbes innen tre områder: klima og miljø, økonomi og sosiale forhold. Sammenhengen mellom disse tre dimensjonene avgjør om noe er bærekraftig (Bærekraftig ungdom).

1.5 OPPGAVENS OPPBYGGING

Oppgaven følger IMRAD-modellen og omhandler den nye læreplanens fokus på bærekraftig utvikling i kunst- og håndverksfaget. Jeg har valgt ut relevant teori som belyser ideologier

knyttet til bærekraft i et kunst- og håndverksperspektiv, for så å se om disse kommer til syne i høringssvarene og aller viktigst gjør seg gjeldende i Fagfornyelsen.

2. TEORETISK GRUNNLAG

2.1 VALG AV TEORI

For å belyse ulike ideologier rundt bærekraft, bærekraft og undervisning og bærekraft i kunst og håndverk har jeg valgt ut teori som kan fungere som grunnlag og grunntanke som diskurser springer ut ifra. Jeg har valgt teori som er svært vidt i spenn, fra filosofi til praktisk tilnærming.

2.2 ØKOSOFI

Økosofi er Arne Næss' filosofi, en filosofi som tar utgangspunkt i økologien. Den fremmer et ikke-antroposentrisk syn på menneskets relasjon til naturen, der vi bør forholde oss til naturen som en integrert del av det økologiske systemet på lik linje med alt annet liv i naturen (Sagdahl, 2019). Næss skrev i 1991 at miljøkrisen ville gi oss mennesker en enestående anledning til å åpne oss for tanken om at liv i samfunn preget av enkelhet i valg av midler vil være et bedre liv enn et liv styrt av rikdom, bekvemmelighet og økonomisk vekst (Næss, 1991, s. 5). Likevel knytter store deler av den norske befolkning økt forbruk til frihet, makt og lykke (Idland, 2015, s. 19). På tross av oppfordringen Næss kom med står vi her i 2019 i en verden der menneskene endrer naturen i så stor grad at det fører til alvorlig svekkelse av naturens økosystemer. Disse prosessene er ikke bare livsviktige for kloden, men også for mennesket (WWF, 2019, s. 5).

Økosofien er kritisert for å fremme et livssyn som er tilnærmet umulig å etterleve, da verden har kommet for langt til å gå tilbake til et liv i naturen uten hjelpemidlene og verktøyene vi har tilgjengelige i dag. Videre er den kritisert for å være vag, fordi den ikke svarer på hvordan man skal forholde seg til miljøpolitiske spørsmål og utfordringer som hvordan vi opprettholder idealet om artsmangfold mot ulike dyrs interesser (Sagdahl, 2019).

2.3 KUNST FOR BÆREKRAFTIG UTVIKLING

Kunsten kan imponere, inspirere og provosere og har slik en samfunnsnyttig rolle. Politisk engasjement, bærekraftig utvikling og økosofi kan alle være en inspirasjonskilde for kunstneren. Kunstneren kan nytte kompetanse i de nevnte inspirasjonskildene og ta en samfunnsrolle som politisk aktør, kunnskapsforvalter eller innovatør. Félix Guattari, en fransk psykoanalytiker, fremmer økosofi som i like stor grad handler om hvordan man tenker og forholder seg til sine medmennesker. Ut fra hans syn er bærekraftig utvikling først mulig når disse delene spiller sammen med globale etiske og estetiske målsetninger (Kaasa, 2012).

2.4 ØKODESIGN

Økodesign kan defineres som en vilje til å tenke miljø i alle ledd av produktutvikling (Idland, 2015, s. 22), altså at man legger større fokus på etikk, nytteverdi og miljøbevissthet under prosessen. Det optimale for oss alle ville være om designeren spurte seg selv om produktet har en nytteverdi (Bråten & Kvalbein, 2014, s. 59). Om kunst- og håndverkslærerne hadde tenkt det samme hadde vi sittet med langt færre unødvendige produkter fra undervisningen. Om lærerne i større grad var bevisst miljøvennlig materialbruk, nytteverdi, ferdighet- og verdiutbytte ville man gjerne lykkes bedre i å fylle læreplanens mål for bærekraft i praksis. Begrepet vil være viktig i årene som kommer, men ventes å dø ut, da det på sikt vil bli en selvfølge å ikke belaste naturen på den måten vi gjør i dag (Farstad, 2008, s. 142).

2.5 BÆREKRAFTIG DESIGN

Bærekraftig design er økodesign tatt et steg videre. William McDonough og Michael Braungarts visjon med det bærekraftige designet er at man skal kunne tilfredsstille dagens behov uten å ødelegge for de kommende generasjonene (Bråten & Kvalbein, 2014, s. 59). De er også kjent for å ha kommet opp med konseptet «Cradle to cradle». Naturens kretsløp er utgangspunktet for deres ønske om å endre industriens produksjonsmetoder. Materialenes verdi endres ikke i løpet av et naturlig kretsløp. Et eksempel er at plantene er næring for byttedyr, rovdirene næres av disse, mens rovdirene selv blir til gress etter nedbrytning, for så å gi grobunn til nye planter. Med denne tanken er ønsket å finne optimale produksjonsmåter som forhindrer negative konsekvenser for naturen slik at man unngår skade. Hensikten er å gjøre et produkts død til startpunktet for et nytt produkt. Poenget med metoden er å etterligne naturen

slik at man fjerner all avfallsproblematikk. (Bråten og Kvalbein, 2014, s. 60). Tanken er god, men kan være svært utfordrende å gjennomføre i praksis.

2.6 BÆREKRAFTIGE MATERIALER

Å være materialbevisst i undervisning er både enkelt og utfordrende. Man må inneha kunnskaper om materialitet og være bevisst i innkjøp til undervisningen. Nettsiden «Grønt skift» løfter frem bambusviskose, hamp, lin, tencel, upcycled og gjenbruk som miljøvennlige materialer (årstall ukjent). Det sies at disse materialene vil være bra for en bærekraftig fremtid og at vi må arbeide for at dette blir standarden. Vi må kutte i bruken av for eksempel bomull som er svært ressurskrevende i produksjon.

Ull og skinn kan ikke nødvendigvis kalles miljøvennlige materialer, men er likevel eksempler på bærekraftige materialer, fordi de som oftest er av god kvalitet og har lang levetid. Med utgangspunkt i at dyr, særlig storfe, setter store karbonavtrykk etter seg, er det viktig at vi nytter alt potensielt materiale om man først skal slakte dyr.

Kunnskap om materialer og produkter fra start til slutt er en viktig del av materialbevisstheten, og hva som er mest miljøvennlig og bærekraftig kan være utfordrende å regne sammen. For at man skal få et riktig bilde av hvor miljøvennlig for eksempel bomull er, må man regne ut forbruket av vann og landområder i dyrkingen, forurensing av vann og jord, hvilke utslipp av klimagasser produksjonen gir og levetiden på materialet eller produktet. Når alt dette regnes sammen kan materialer vær mer eller mindre miljøvennlig enn det man tror. Plastposen er et godt eksempel på dette. Gjennom NRKs undersøkelse i Folkeopplysningen fant de ut at plastposen var bedre enn både papirpose og handlenett av bomull. Aller best ut av det kom handlenett laget av polyester (NRK, 2018).

2.7 ET MILJØBEVISST FOKUS

Miljøbevisstheten vokser i store deler av samfunnet. Dette gjelder også kunst- og håndverksfaget. Ingvill Gjerdrum Maus mener kunst og håndverk er svært relevant for bærekraft, da det omhandler vår materielle hverdag. De menneskeskapte gjenstandene og fysiske miljøene må bevares da de store miljøproblemene bunner i vårt enorme konsum (2016, s. 4). Da dette er håndfast og en del av elevenes hverdag blir det lettere for elevene å se relevansen for undervisningen og arbeidet som kan legges ned i dette emnet.

Carbon footprints defineres som «den totale mengden klimagasser produsert for direkte og indirekte støtte menneskelige aktiviteter» (Time for change). Mer interessant vil det være å se på det totale miljøfotavtrykket da det er mer enn bare karbonavtrykket som spiller inn på klimaendringene.

Flere lever etter «zero waste»-filosofien. Målet med zero waste er å etterligne naturens naturlige sykluser, der avfall nyttes som ressurs for andre (Zero Waste Europe). Filosofien har mange likhetstrekk med økosofien og cradle to cradle. En utfordring med denne livsstilen er at det krever tid og planlegging. Oppstartsfasen kan også være kostbar, da man anbefales å kjøpe miljøvennlige gjenstander som til eksempel bivokspapir som erstatning for plastfolie.

2.8 GJENBRUK

Permanenten Vestlandske Kunstindustri arrangerte i 2011 en kunstutstilling der de hadde satt fokus på «Moral, mote, mangel og metode». Gjenstandene var systematisert under disse fire kategoriene for å synliggjøre kunstnerens motiv for arbeidet. Videre har Bråten og Kvalbein lagt til to kategorier til disse fire M-ene. De har lagt til M for minne og M for mitt eget (Bråten og Kvalbein, 2014, s, 81). Bråten og Kvalbein legger frem de seks M-ene som ulike motiver for å arbeide med gjenbruk. Tidligere har motiver for gjenbruk vært mangel, materialutnyttelse og reparasjon.

I skolen blir moral brukt som motiv for arbeid med miljø. Gjenbruk er ofte en del av arbeidet, direkte koblet til miljøtanken. Det er med god hensikt lærerne kobler dette sammen, men Bråten påpeker at man ikke kan forvente et miljøvennlig læringsutbytte eller innsikt kun ved å arbeide med gjenbruksmaterialer. Han mener at læringsutbyttet avhenger av hvilken kontekst man setter arbeidet inn i, og at miljøtanken gjennomføres i størst mulig grad i alle leddene av kunst- og håndverksundervisningen (Bråten, 2015). Det vil si at man må ha fokus på moderasjon og ikke bruke mer materialer enn man trenger. Videre er reparasjon, vedlikehold, kvalitet og holdbarhet viktige stikkord å ta med seg i undervisningen. Ofte settes det mindre krav til håndverket og gjennomføringen av et arbeid i gjenbruksmaterialer fordi materialene var gratis. Om man ikke krever like godt arbeid i gjenbruksmaterialene, kan gjenbruk stå i fare for å bli et falskt alibi (ibid.). Gjenbruk kan være en flott måte å arbeide med miljø på og øke elevenes bevissthet på eget forbruk og personlige valg når det kommer til forbruk og egen livsstil. Man kan med fordel sløyfe å lage kunst og andre kreasjoner av lite holdbare materialer. Kanskje bør man igjen løfte

frem reparasjon og ressursutnyttelse i undervisningen, slik man gjorde i Normalplanen 1939 (ibid.)

2.9 TEORIENS RELEVANS

Oppgaven er bygd ut fra et vidt spenn av teorier. Noen av disse er nærmest revolusjonære, som økosofien, der mennesket som likeverdig del av alt liv forplikter seg til å tenke kvalitet, gjenbruk og lavere forbruk. Et slikt budskap er sannsynlig altfor radikalt til å trekkes direkte inn i skolen, og teorier som denne blir slik sett være mindre relevant. Tross dette kan kunnskap om tankegods fra disse bevegelsene, som carbon footprints og zero-waste, gi et videre perspektiv rundt bærekraft og slik bidra til at man kan gjøre et mer bevisst valg av leveste. Da kan gjerne konkrete tiltak som å unngå forsøpling, fly mindre, begrense bruken av klær med mikroplast og å unngå bruk og kast også oppleves som nyttige, mindre krevende grep. Gjenbruk er til eksempel svært dagsaktuelt og kan gjennomføres av mannen i gata. Dette har i en årrekke vært en integrert del av skolehverdagen og danningen. De siste årene har man vektlagt dette ytterligere i valgfaget «design og redesign» i ungdomsskolen. Arbeid med gjenbruksmaterialer har mange muligheter, og jeg mener det er viktig å bli bevisst alle disse mulighetene, kanskje særlig i kunst- og håndverksfaget. Videre har kunstnere gjerne meninger om hvordan kunsten bør inn i skolen, og slik blir det naturlig å også se på hvordan kunsten kan være en del av bærekraftig utvikling.

3. METODE

3.1 OPPGAVENS DESIGN

Jeg har nyttet kvalitativ metode med analyse for å undersøke hva som finnes i høringsinnspillene. Dette gir meg mulighet til å kartlegge argumenter, synspunkt, verdier og beskrivelser som kommer til uttrykk i dokumentene. Videre vil Goodlads læreplannivåer kunne hjelpe meg med å skille ideologiene og tankesettet lærerplanen baserer seg på fra hva som faktisk kommer frem i læreplanutkastet.

Med tanke på validitet og reliabilitet søker jeg ingen sannheter i denne oppgaven. Jeg leter etter holdninger og diskurser, noe enhver står fritt til å gjøre, da jeg har brukt offentlige dokumenter som er tilgjengelig for alle. Påliteligheten ligger i mitt utvalg.

Med tanke på etiske hensyn har jeg sluppet å forholde meg til personvern, da dokumentene jeg har valgt å analysere er offentlige. Dette gir mulighet til å lese dataene jeg har brukt for så å gjøre seg opp en tolkning i tråd med mine funn eller i en helt annen retning. Resultatene vil slik bli noe subjektive, da det er jeg, leseren, som tolker meningsinnholdet. Resultatene vil, tross at man forsøker å holde seg subjektiv, være farget av egen utdanning og erfaring. Om andre hadde analysert de samme dokumentene som meg er det altså fullt mulig at de ville kommet frem til andre diskurser enn meg. I analysen ser jeg etter de større linjene og vil, grunnet dette, altså miste noen av de mindre nyansene. For korrekt analyse er det også essensielt at jeg bruker innspillene riktig og ikke tillegger grupper meninger de ikke har gjennom tolkning.

Videre har jeg sett på hvordan diskursene spiller inn i høringsinnspillene til den nye læreplanen gjennom ulike interesseorganisasjoner på feltet. Det eksisterer mange diskurser i faget, men jeg har ikke evnet å finne alle. Med utgangspunkt i denne erkjennelsen har jeg valgt ut noen av de mest sentrale og tydeligste diskursene og nevner også noen underdiskurser av disse.

I problemstillingen stiller jeg spesifikke spørsmål knyttet til bærekraftig utvikling. Jeg har derfor kun lest innspillene tilknyttet avsnittet om bærekraftig utvikling i læreplanutkastet i kunst og håndverk. Ved å kun lese innspillene tilknyttet bærekraftig utvikling kan jeg ha gått glipp av verdifulle innspill, siden noen har kommentert miljøbevisst og lignende under punktet å sikre et verdiløft i skolen. Jeg måtte gjøre noen avgrensinger i innsamling av datamateriell, og da ble dette en løsning.

Kompetansemålene er plukket ut etter hvilke jeg mener kan knyttes til bærekraftig utvikling gjennom formuleringene. Jeg har først vurdert kompetansemålene fra 1. utkast og deretter sett på hvordan de har endret seg til 2. utkast. Det er flere kompetansemål enn de utvalgte som kan knyttes til bærekraftig utvikling uten at dette er tydelig formulert, men disse har jeg valgt å utelukke. På leting etter hva som har fått plass og ikke i utkastet har jeg talt antall ganger noen begreper er nevnt. Jeg har nærlest teksten i læreplanen og innspillene for å se etter hva som kan ligge bak formuleringene og hva som kan ilegges teksten av ideologier og meninger.

Med tanke på overføringsverdi kan oppgaven brukes for å sette seg inn i hvordan læreplanprosesser virker og sammenligne disse med tidligere gjennomførte prosesser. Om man ønsker å se på hvordan man kan bruke en diskursiv tilnærming til andre prosesser, kan min

oppgave gi en pekepinn på hvordan man kan gå frem. Denne oppgaven belyser en spesifikk prosess i et spesifikt fag i et spesifikt emne. Den kan fremstå noe smal, samtidig kan det være nyttig å se på den generelle bærekraftsdiskursen da denne kan ha overføringsverdi til kunst og håndverk og andre fag.

3.2 DATAINNSAMLING

For å samle inn data har jeg lest høringsinnspillene organisasjoner, høgschooler, universiteter og øvrig offentlig virksomhet har sendt inn. Jeg har i hovedsak sett på innspillene til høringen som ble åpnet i oktober 2018, da svært få av de nevnte gruppene kom med innspill til den nye høringsrunden i mars 2019. Med unntak av to privatpersoners uttalelser har jeg utelukket skoler og læreres innspill i undersøkelsen da omfanget er enormt. Foruten de to privatpersonenes innspill som kom i 2019 er materialet hentet fra høringen i oktober 2018. Ved å bruke høringsinnspillene fra 2018 gis jeg mulighet til å se på hvordan læreplanen har utviklet seg fra 1. utkast til 2. utkast. Det skal også nevnes at svært mange av de som har sendt inn høringsinnspill ikke har kommentert punktet knyttet til bærekraftig utvikling. Noen har samtykket til at de er fornøyde med utkastet, mens mange andre har avstått fra å svare.

3.3 OVERSIKT OVER HØRINGSINNSPILLENE 2018

I høringsrunden som ble avsluttet, november 2018, kom det inn 318 innspill. 5 kommuner, 15 organisasjoner, 2 fra øvrig offentlig virksomhet, 7 høgschooler/universitet, 19 skoler, 1 bedrift, 233 lektorer, lærere og skoleansatte, 6 på annet og 17 privatpersoner. Jeg har utelatt innspillene fra kommuner, skoler, bedrift, lektorer, lærere og skoleansatte. Faren med å utelukke alle disse kategoriene er at jeg kan gå glipp av diskurser som kommer til syne i disse høringsuttalelsene. Duodji, den samiske læreplanen i kunst og håndverk har også fått innspill, men jeg har utelukket hele faget og innspillene som har kommet inn.

I høringsuttalelsene kan de deltakende trykke «ja», «nei» eller «vet ikke» eller avstå fra å svare. Videre kan de komme med innspill til punktene gjennom å skrive en kommentar.

JA	NEI	VET IKKE	IKKE SVART
Organisasjoner	Organisasjoner	Organisasjoner	Organisasjoner
5	4	2	4
Høgskole/universitet	Høgskole/universitet	Høgskole/universitet	Høgskole/universitet
3	3	1	
Øvrig offentlig virksomhet	Øvrig offentlig virksomhet	Øvrig offentlig virksomhet	Øvrig offentlig virksomhet
	2		
Annet	Annet	Annet	Annet
1	2	2	1

* For å se hvilke høringsuttalelser jeg har brukt, se vedlegg.

4. ANALYSE

4.1 ANALYSE AV DISKURSER

Med den typen analyse jeg har valgt, vil det være naturlig at drøftingen flettes inn i analysen. Analysen skjer på to plan, både på det ideologiske plan og på det formelle plan gjennom læreplandokumentet. Når jeg har sett på kompetansemålene har jeg sett forslagene fra både 1. og 2. utkast, og hvordan de har endret seg. I drøftingen tar jeg kun utgangspunkt i kompetansemålene fra 2019.

4.2 PRESENTASJON AV DISKURSER

En historisk periode er preget av ideer og holdninger. Noen av disse blir satt som rådende for perioden. Til de rådende ideene vil det alltid være motkulturer som utfordrer den rådende til å reflektere og forsvare egen praksis (Nielsen, 2009, s. 28). Dette gjelder også i vår tid og i utarbeidelsen av læreplanen. Noen av høringsinnspillene fremmer den rådende retningen i skolen nå samtidig som det vil være flere i opposisjon til denne gjennom smalere felt. Det er sunt og viktig at ulike syn diskuteres, fordi dette vil føre til argumentasjon og bevisstgjøring for og av egen retning. Som Nielsen skriver har ideenes verden innflytelse på læreplanen som blir

vedtatt, og aller størst innflytelse har de på utviklingen av den formelle læreplanen, som blir det stående dokumentet for den norske skolen et stykke frem i tid (ibid.).

4.3 NR. 1: MATERIAL- OG TEKNIKBASERT TILNÆRMING

Ved hjelp av Liv Merete Nielsen, FORM og læreplandokumenter har Charlotte Tjomsland i sin masteroppgave definert material- og teknikkbasert tilnærming som doxa i kunst og håndverk. Doxa kan være forstått som den rådende diskursen innen et fagfelt. I kunst og håndverk i dag knyttes ofte doxa til formalestetiske virkemidler, material og teknikk, da dette er rådende i norsk skole nå (Tjomsland, 2012 s. 82). Det ligger i fagets natur at dette er doxa da kunst og håndverk i stor grad handler om teknikker og arbeid i ulike materialer.

I høringsuttalelsene til første utkast kan Norske Kunsthåndverkere utpekes som representanter for den material- og teknikkbaserte diskursen. De mener fokuset på bærekraftig utvikling er godt ivaretatt, og påpeker en styrke i at bærekraftig utvikling knyttes tett opp til materialkunnskap og håndverkskompetanse. Videre i uttalelsen fremheves viktigheten av bremsing av bruk-og-kast-mentaliteten og det «å gjøre elevene kompetente til å innovere med bærekraft i fokus» (2018). Ved å sette fokus på bremsing av bruk og kast, vil de kunne være representanter for en praktisk, miljøvennlig kunst og håndverkspraksis.

Høgskulen på Vestlandet etterlyser et større fokus på det praktiske arbeidet som inngang til «forståelse for ressurs- og materialbruk, økonomiske og kulturelle verdier» (2018). Her ønskes det et større fokus på utøvelse og praktisk arbeid fremfor refleksjon og samtale for å oppnå forståelse av de ovennevnte begrepene.

4.4 NR. 2: GJENBRUKSTANKEN

Gjenbruk kan være både teknikk- og materialbasert og brukes som verktøy for refleksjon rundt klima, miljø og bremsing av det massive forbruket vi har i dag. Gjenbruksmaterialer kan brukes på lik linje med andre materialer uten at man trenger å ha et fokus på dette som en miljøbevisst handling. Andre ganger kan det være et godt didaktisk grep å bruke gjenbruk som en inngang til diskusjon om bærekraft og forbrukersamfunnet. Som Bråten og Kvalbein snakker om; gjenbruk kan handle om både mote, mangel, metode, minne og mitt eget. Her finnes det mange inngangsporter, noe som burde kommuniseres til lærere og elever i større grad slik at man kan bruke gjenbruk på flere måter. Akkurat nå er det relativt populært å kjøpe brukt gjennom Fretex,

Uff eller Tise-appen, gjenbruk er altså mote. Videre kan man knytte moral til denne da gjenbruk bidrar til å begrense eget forbruk og skape gode holdninger.

I utkastet er kvalitet, holdbarhet, levetid og gjenbrukspotensial som begreper ikke nevnt i kompetansemålene. Høgskulen på Vestlandet mener disse bør inngå med ord (2018). Et slikt grep kan være med på å konkretisere kompetansemålene slik at lærerne får knagger til hjelp i utvikling av kunst- og håndverksundervisningen. Det å kunne se materialers muligheter og egenskaper er en viktig del av det å kunne bruke materialer på nytt. Gjennom kreativitet og nytenkning bør elevene «lære å reparere og gjenbruke gjenstander og materialer» (Norsk Husflidlag, 2018). For at elevene skal kunne opparbeide seg kunnskap om dette er de helt avhengige av at det legges til rette for arbeid med ulike materialer.

4.5 NR. 3: KUNSTENS MANGE MULIGHETER

Kunsten kan være en del av flere diskurser samtidig som det er en egen diskurs. Her fokuseres det på hvordan kunsten kan brukes i arbeid med bærekraftig utvikling.

Kunstfagene er særlig egnet for arbeid med de nye tverrfaglige temaene. Universitetet i Agder understreker at kunst og estetiske erfaringer vil være ypperlig i møte med blant annet bærekraftig utvikling. I en tverrfaglig sammenheng påstås det at kunstfaget rommer potensial for at kunnskap, erkjennelse, erfaring og innsikt kan oppstå. De er også opptatt av at ingen kan tvinges eller underkastes kunnskap og kompetanse. Individets frihet og skaperevne står sentralt (2018). Universitetet i Agder mener bærekraftig utvikling er det viktigste av de tre tverrfaglige temaene i faget. De rangerer den bærekraftige utviklingen øverst da denne omhandler livsgrunnlaget og mener demokrati, medborgerskap, liv og helse vil komme innunder denne. De kritiserer utkastet for å være utydelig og smalt ved at elevene for eksempel skal utfordres til kritisk refleksjon over det eksisterende, fremfor utforskning av alternative muligheter. De mener det ensidig er rettet mot refleksjon og det kognitive, fremfor opplevelsesbasert og utforskende undervisning. Forståelsen av bærekraft ønskes bredere da det handler om «samspill mellom miljømessige, sosiale og eksistensielle dimensjoner» (Universitetet i Agder, 2018). Faget kan bidra til utvikling av fremtidsorienterte elever gjennom å arbeide med sansebasert erfaring der man forholder seg til vår felles eksistens og de uforutsigbare forandringer og utfordringer vi står overfor (ibid.).

«Bærekraft handler om hvordan mennesker kan være og handle på måder, som er omsorgsfulde, ansvarsbevisste, empatiske og etiske i en verden som allerede er i forandring og her spiller fantasi, utforskertrang og skaberglede en viktigere rolle end problemløsning og miljøbevidst bruk af værktøj» (Universitet i Agder, 2018).

Utdanningsforbundets gruppe for klima og bærekraftig utvikling ønsker som Universitet i Agder å sette fokus på kunsten som bruksmiddel for å øke bevisstheten rundt bærekraftsspørsmålet (2018).

4.6 NR. 4: ALT KAN IKKE HANDLE OM BÆREKRAFTIG UTVIKLING

Fokuset på bærekraft, gjenbruk, miljøbevissthet kan for noen bli et altopplukende prosjekt, mens det for andre tar mer plass enn de selv ønsker, noe som grunnet ensidig fokus kan føre til at noe i faget går tapt. NTNU mener at de tverrfaglige temaene (folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap og bærekraftig utvikling) er nyttige, men at de ikke trenger å være like gjennomgående i alle fag. Kunst og håndverksfagets egenverdi kan komme litt i skyggen av seg selv når det blir dreid i en mer samfunnsnyttig retning (2018). Norsk kulturråd er på mange måter enig i denne vurderingen. De forstår valget med å vedta lik mal for alle fag og at de tverrfaglige temaene skal integreres i disse, men mener det oppleves tvungent og søkt at alle fag skal inneholde de fastlagte rammene. Strukturen kan komme til å forsterke det instrumentelle inntrykket av de praktisk-estetiske fagene (2018).

I høringsinnspillene er det svært mange privatpersoner som har uttalt seg. Mastergradsstudent Jenny Elise Øyen er en av disse, og hun mener at redesign og gjenbruk er litt påtrengende i utkastet, og at måten det er skrevet inn i er litt krampaktig. Hun kritiserer spesielt kompetansemålet «prøve ut ulike ideer og muligheter i gjenbruksmaterialer og formidle til andre hvordan man i egen hverdag kan bidra til å ivareta natur og miljø», fordi det å formidle hvordan andre i egen hverdag skal leve for å ivareta natur og miljø kan virke forkynnende (2019). Skolen skal ikke opptre forkynnende, men samtidig er det viktig at lærerne og skolen tar et standpunkt og går foran elevene som forbilder med gode holdninger for at elevene skal dannes til å bli gode samfunnsborgere med et miljøbevisst tankesett. Som Vetlesen og Foresen sier er det svært viktig at det tas standpunkt og ansvar for å mene noe (2015, s. 11), slik at elevene har tydelige forbilder samtidig som de lærer kildekritikk og blir i stand til å ta selvstendige valg.

Kompetansemålet «Bruke håndverksteknikker og håndverktøy i utforming av tre, leire og tekstile materialer på en miljøbevisst og trygg måte» (Utdanningsdirektoratet 2019) virker for lærer Ida Hjerkins uforståelig, for hvorfor må det så tidlig i opplæringen være fokus på å bruke verktøyene miljøvennlig? Det fins vel andre måter man kan arbeide med miljøvern på som er bedre tilpasset både faget og alder? Hjerkins mener de tverrfaglige temaene er for godt integrert ved at de får større plass enn de kanskje bør (2019).

5. DRØFTING

5.1 OVERSETTELSESARBEIDET

Å konkretisere ideologiske tanker og ideer fra det ideologiske nivået til det formelle læreplandokumentet er en krevende prosess. Material- og teknikkbasert tilnærming, gjenbruk, kunsten og anti-diskursen er slik jeg ser det de tydeligste diskursene i høringsuttalelsene fra 1. utkast. Det er likevel ikke gitt at innspillene har fått gjennomslag i andre utkast. Så derfor: Hvilke diskurser blir oversatt til kompetansemål og ikke? Hvilke diskurser mangler i høringsinnspillene basert på ulike diskurser jeg har identifisert i kunst og håndverk? Hvorfor har diskursene som har fått plass, fått plass? Hvilke diskurser burde få mer plass i neste utkast?

5.2 MANGLENDE DISKURSER

De store ideologiske tankene økosofi, økodesign, bærekraftig design, cradle to cradle, upcycling, zero waste og carbon footprints kan regnes for å være underdiskurser av en klima- og miljøbevisst diskurs. Disse virker å være fraværende i høringsinnspillene. Hvorfor får ikke denne diskursen plass? Hva skjer når de store ideologiske tankene tilknyttet bærekraft uteblir? Hvilken læring sitter elevene igjen med etter gjennomførte kunst- og håndverksoppgaver? Er vi ikke avhengig av de overbyggende tankene og idéene for å kunne gi elevene den helhetlige utdanningen som setter alt inn i en større sammenheng?

5.3 MATERIAL- OG TEKNIKBASERT DISKURS

I læreplanutkastet er det flere kompetansemål som omhandler utforskning av håndverksteknikker og utforming av ulike materialer. Det settes, selvfølgelig, et tydelig fokus på teknikker og materialer, da kunst og håndverk i stor grad handler om akkurat dette. Materialer nevnes hele 21 ganger i læreplanen, 12 av de i kompetansemålene. Dette viser at denne diskursen har fått en særstilling i dokumentet inntil videre. Enkelte materialer er nevnt ved navn, og teknikker som reparasjon, bearbeidelse og sammenføyning er omtalt med ord. Bærekraft er på ingen måte nevnt eller knyttet til arbeid med material og teknikk. Det er kun presisert at det skal arbeides på en miljøbevisst måte.

I noen av kompetansemålene er det satt krav til at elevene skal arbeide med tre, leire, tekstiler, gjenbruks- og naturmaterialer. Noen av materialene er bærekraftige, men ved å velge bort det bærekraftige fokuset kan elevene gå glipp av essensiell læring. Å ha kunnskap om bærekraftige materialer er svært viktig for å kunne velge produkter som ikke laster miljøet. Av materialene Grønt skift anbefaler er det gjenbruksmaterialer som er lettest tilgjengelige da det vil være krevende å få tak i rimelig bambusviskose, hamp, lin og tencel. Selv om bærekraftige materialer ikke er nevnt, er det viktig at læreren tar tak og arbeider med lignende materialer for å gi elevene kompetanse nok til å ta bærekraftige valg i eget liv. Læreren kan da velge å arbeide med materialene på en mer teoretisk måte om den praktiske og taktile erfaringen av det å arbeide med materialene uteblir. Av mindre ressurskrevende, bærekraftige materialer er naturmaterialer som ull og skinn vanlige å arbeide med i skolen, særlig ull grunnet god tilgjengelighet.

5.4 REFLEKSJON I LÆREPLANEN

OsloMet mener bærekraft som tverrfaglig tema er synlig i kompetansemålene på småtrinnene, men at de kunne vært mer spesifikke på høyere trinn, da temaene er mer egnet for eldre elever med en bredere intellektuell forståelse (2018). Med et høyere refleksjonsnivå vil elever på ungdomstrinnene i større grad kunne lære om det totale klimaavtrykket vi som enkeltindivider setter.

I LK06 har samtale og refleksjon vært en viktig del av kompetansemålene. Vi kan betegne refleksjon som en diskurs. Når det skal lages ny læreplan er det vanlig at pendelen svinger, altså at man går i en litt annen retning fra forrige læreplan. I Fagfornyelsen virker refleksjonsdiskursen å være tilsidesatt til fordel for det «å gjøre». Den helhetlige kunst- og

håndverksundervisningen som knyttes til hele mennesket og dets livsstil kan sees å være valgt bort. Slik sett kan det bli en utfordring å utvikle miljøbevisste, kreative og handlekraftige samfunnsborgere med evne til å skape nye løsninger for fremtiden. Refleksjon og praktisk arbeid bør gjerne arbeides med parallelt for å kunne oppnå en forståelse for et enormt begrep som bærekraftig utvikling. Dette dekkes ikke kun ved produktbasert undervisning.

I Overordnet del står det at elevene skal lære hvordan mennesket er en del av naturen og har ansvar for å forvalte den på en forsvarlig måte (Utdanningsdirektoratet, 2018a, s. 8). Elevene skal også utvikle vilje til å ta vare på miljøet, slik at de blir i stand til å løse utfordringene tilknyttet globale klimaendringer, forurensing og tap av biologisk mangfold. Elevene trenger «kunnskap, etisk bevissthet og teknologisk innovasjon for å finne løsninger og gjøre nødvendige endringer i levesettet vårt for å ta vare på jorda» (ibid., s. 9). Hva man legger i dette handler i stor grad om hvilke «briller» man leser teksten med. Det økosofiske perspektivet kan overordnet, ideologisk, medvirket til disse formuleringene. I opplæringsloven står det at opplæringen skal bygge på grunnleggende verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen (Opplæringsloven 1998, § 1-1). I læreplanutkastet ser det ut til at «respekt for naturen» nærmest er utelatt. I utkastet står det at elevene skal «øke sin bevissthet om hvilken innvirkning naturen har på mennesker, og hvordan menneskets levesett påvirker naturen og klima» (Utdanningsdirektoratet, 2018b), men å øke bevisstheten kan ikke sies å være det samme som å utvikle respekt for naturen. Dette kan være et eksempel på hvordan innhold forsvinner under konkretisering. I stedet for å sette et tydelig mål om at elevene skal utvikle respekt for naturen, slik det står i opplæringsloven og overordnet del, tones dette ned i læreplanen og blir dermed mindre sentralt i operasjonaliseringen av læreplanen. I kompetansemålene er natur kun satt i sammenheng med miljø gjennom at elevene på 4. trinn skal kunne formidle til andre hvordan de i egen hverdag kan bidra til å ivareta natur og miljø (ibid.). At dette er det eneste målet som kan knyttes til overordnet del i punktet om respekt for naturen og miljøbevissthet kan sies å være tynt, spesielt når Maus påpeker at kunst og håndverk er svært relevant for emnet i egenskap av å omhandle vår materielle hverdag.

«Å ha kjennskap og ferdighet til å innhente råvarer fra naturen» fremmes av Norges Husflidlag som et forslag til kompetansemål i sitt innspill til læreplanen (2018). De mener at elevene, gjennom arbeid med ulike materialer og arbeidsprosesser der de vurderer materialers egenskaper og muligheter, kan utvikle en respekt for natur og miljø som fører til etiske og miljøbevisste valg (ibid.). Det er ved slike spesifiseringer lærerne vil kunne gripe fatt i læreplanen og oppfylle Overordnet del gjennom at elevene får mulighet til å oppleve naturen

og alt den har å by på. Å kun arbeide med materialer og teknikker knyttet til miljøbevissthet holder ikke mål for å oppfylle Overordnet del. Vi må altså ha en bredere tilnærming til bærekraftig utvikling i skolen. Som Foros og Vetlesen sier: «De som vokser opp, trenger kunnskap og opplevelser som avtvinger respekt både for livet i seg selv og for livets mangfold - enda mer enn tidligere, ettersom de færreste i dag erfarer den daglige avhengigheten av naturen» (2015, s. 110-111).

5.5 BÆREKRAFTBEGREPETS VEKTLEGGING I DEN NYE LÆREPLANEN

Kunst og design i skolen er en av tre grupper som har kommet med konkrete forslag til kompetansemål innen bærekraftig utvikling. De mener blant annet at elevene skal «kunne vurdere eget forbruk i et bærekraftig perspektiv» og «kunne å velge varige estetiske og funksjonelle kvaliteter, fremfor bruk og kast» (2018). Å være en bevisst forbruker ligger inne i læreplanen, men er utelukket fra kompetansemålene. Sannsynligheten for at dette drukner i annen informasjon er der. At dette kun er omtalt i teksten knyttet til bærekraftig utvikling viser en manglende prioritering av temaet da mange lærere har en tendens til å bli svært kompetansemålsfokusert og glemmer helheten i læreplanen.

Utdanningsforbundets gruppe for klima og bærekraftig utvikling mener det er uheldig at bærekraftig utvikling foreløpig tillegges så lite vekt (2018). Deres oppgave er å fremme en klima og miljø-diskurs og påpeker derfor at dagens unge står overfor dramatiske klimaendringer som vil kreve omstilling i alle sektorer. På sikt vil den dramatiske nedgangen i biologisk mangfold gi utslag i økosystemer som igjen fører til utfordringer i menneskers tilgang på mat og drikke (ibid.). Disse forholdene ser ikke ut til å ha fått rom i kompetansemålene. Både økosofien og cradle to cradle er i tråd med disse utsagnene. Videre trekker Utdanningsforbundet frem sirkulær økonomi som et begrep som bør fremmes i kunst og håndverk. Sirkulær økonomi er «å utnytte planetens ressurser på best mulig måte for å sørge for mindre forurensing, mindre ressursløsning og dermed mer bærekraft og langsiktig verdiskaping» (ibid.). Samtidig er det flere som mener at fagets egenverdi kan forsvinne med et økende samfunnsnyttig fokus (NTNU, 2018). Vektleggingen av bærekraftig utvikling i læreplanen er altså omdiskutert. Dette til tross kommer anti-diskursen tilknyttet bærekraft i liten eller ingen grad frem i det nyeste utkastet. Noe innvirkning kan man likevel anta at den har da fokuset på bærekraft kunne vært større. Videre har bærekraftig utvikling fått mindre plass fra første til andre utkast da bærekraftbegrepet er endret til miljøbevissthet i kompetansemålene.

5.6 FRA BÆREKRAFT TIL MILJØBEVISSTHET

I overgangen fra første til andre utkast er bærekraft fjernet fra kompetansemålene. Bærekraftig utvikling er kun nevnt under tverrfaglige tema. Begrepet er erstattet med «miljøbevissthet», på mange måter en kraftig innsnevring av begrepet. Bærekraftig utvikling ble først brukt av Brundtland-kommisjonen i rapporten «Vår felles framtid» fra 1987. Kommisjonen la vekt på at det må arbeides med klima og miljø, økonomi og sosiale forhold for å kunne oppnå bærekraftig utvikling (FN, 2019). Helt konkret handler bærekraftig utvikling om hvordan vi skal sikre en levedyktig og fruktbar jordklode for kommende generasjoner. Her står vi i dag foran store utfordringer da de siste generasjonene gjennom overforbruk menes å ha bidratt til utarming og mindre mangfold.

Å gå fra en helhetlig bærekraftig tankegang basert på klima og miljø, økonomi og sosiale forhold til miljøbevissthet er en enorm nedjustering. Mange aspekter ved bærekraftig utvikling forsvinner. Temaet er ment å være overbyggende for all undervisning i skolen sammen med folkehelse og livsmestring og demokrati og medborgerskap. Nå ser det ut til at bærekraftig utvikling i kunst og håndverk kun omhandler miljøbevissthet og ikke rommer resten av begrepet. Dette er gjerne svært uheldig. Om man vet at det er viktig å være miljøbevisst, men mangler verktøy for å igangsette tiltak kan vi i beste fall oppnå dårlig samvittighet. Samtidig kan miljøbevissthetsbegrepet være enklere å forholde seg til da bærekraftbegrepet kan være omfattende og vanskelig å forstå, spesielt for elevene på barneskolen. Ethiske dilemma er absolutt til stedet. Hva kan man kreve at elevene skal kunne? Skolen skal være allmenndannende og sørge for en viss kompetanse. Er det for mye forlangt at alle elever skal kunne bidra til bærekraftig utvikling? Er det da bedre å satse fullt og helt på å lære elevene å bli mer miljøbevisste i form av å dusje mindre og kildesortere? Eller blir dette en for smal tilnærming til klimakrisen?

Mange skoleelever går nå sammen med initiativtaker Greta Thunberg til streik for klimaet og ønsker at regjeringen skal bidra til FNs klimamål i større grad enn de gjør i dag. Barn og unge får skryt for å bruke stemmen sin, men får også beskjed om at de må skape forandring selv, blant annet fra generalsekretær i UNICEF, Henrietta Fore i VG, 24. mai, 2019. Hun mener «alle bør ta ansvar for å gjøre planeten vår bærekraftig, i hverdagen, enten det er resirkulering eller å sørge for at fotavtrykket vårt er ettertenksomt for jorda» (Bjørntvedt, 2019). Skolen bør derfor være en viktig aktør for å gi elevene kompetanse til å kunne ta klimakrisen på alvor og finne tiltak og nye løsninger som sikrer oss en bærekraftig fremtid. Som det skrives i Overordnet del: «Vi behøver kunnskap, etisk bevissthet og teknologisk innovasjon for å finne løsninger og gjøre

nødvendige endringer i levesettet vårt for å ta vare på livet på jorda» (Utdanningsdirektoratet, 2018a, s. 8). Det er viktig at læreplangruppene evner å transkribere slike overordnede mål til kompetansemål slik at elevene lærer å tenke stort og fremtidsrettet fremfor å iverksette kortvarige løsninger slik politikerne gjør i dag.

For å eksemplifisere politikeres «løsninger» vil jeg vise til en sak fra 2008. Finansminister Kristin Halvorsen gikk da ut og advarte mot shoppe-stopp for å redde den norske økonomien (Grønlund og Johnsen, 2008). Dette er helt tydelig kortsiktig tenkning der man undergraver miljøet for å løse et mer tidsnært problem. Vi trenger Næss' helhetlige og overordnede tankegods for å kunne stoppe den negative klimautviklingen, altså en langsiktig politikk som forebygger istedenfor å slukke branner. Dette er utfordrende, men helt nødvendig. Ofte vil politikere svare med at vi både trenger vekst og ikke-materialistiske verdier for å gå i en mer idealistisk og miljøvennlig retning (Lavik & Pedersen, 2013). Elevene står opp for seg selv og setter krav til politikerne, noe skolen bør støtte elevene i, da dette gjelder oss alle og vår felles fremtid.

Å sette et tydelig fokus på bærekraft vil være svært viktig for å kunne skape endringen vi trenger for å bremse den dramatiske klimautviklingen. Om ikke bærekraftig utvikling ilegges mer vekt i læreplanen, kan dette få dramatiske følger. Vi utdanner fremtidens samfunnsborgere som skal ta over jordkloden og forvalte den til neste generasjon. For å sikre dette er vi avhengige av at vi alle er villige til å tenke i tråd med økodesign, altså miljø i alle ledd. Om bærekraft prioriteres kraftig i Fagfornyelsen vil gjerne økodesignbegrepet dø ut da å ikke belaste naturen slik vi gjør i dag ville vært en selvfølge.

5.7 Å ARBEIDE PÅ EN MILJØBEVISST MÅTE

Det å arbeide på en miljøbevisst måte har virkelig fått plass i andre utkast. Dette er nevnt i kompetansemålene på alle trinn. Selv om noen gjerne skulle sett at bærekraft ble nevnt i kompetansemålene må vi se på hva som legges i «miljøbevisst». Hvordan skal undervisningen foregå for at elevene etter endt grunnskoleutdanning kan «vurdere materialers holdbarhet og muligheter for reparasjon og gjenbruk, og bruke materialer på en hensiktsmessig og miljøbevisst måte?» (Utdanningsdirektoratet, 2019).

Underdiskursene zero waste, carbon footprints og å ta vare på de materielle tingene vi omgir oss med kan være ulike inngangsporter til dette. Å sette fokus på zero waste-tankegangen i

klasserommet vil gi vinning både for elevenes tankesett, miljøet og skolens økonomi. Om man jobber med dette i alle ledd slik man gjør i økodesign, vil man gjerne med tid endre elevenes vaner og tankegang. Elever som ikke lenger klipper midt i stoffet og bruker mer material enn de trenger av tankeløshet og slurv ville være formålstjenlig på alle plan.

Carbon footprints kan også være en inngangsport til det å arbeide miljøbevisst ved at man opparbeider seg materialkunnskap som fra «vogge til grav», og eventuelt fra «vogge til vogge» som i cradle to cradle-tankegangen. Ved å fokusere på hvilke materialer man arbeider med og deres avtrykk kan elevene både få innblikk i ideologisk tankegodt og nå en del av kompetansemålet miljøbevisst arbeid.

Da slikt arbeid ikke inngår direkte i kompetansemålene, må skolene aktivt gå inn for å arbeide med alle delene av Fagfornyelsen for å sikre slik læring. For at elevene skal oppnå danning og utdanning må både Overordnet del og læreplanene operasjonaliseres som en helhet. Dette krever mer av læreren enn at det planlegges undervisning som oppfyller kompetansemålene. Man er altså avhengig av at lærerne tar tak i teksten som står utenfor kompetansemålene også. Dette til tross er prioriteringene og innsnevringene som er gjort i læreplanutarbeidelsen ytterst nødvendige da Fagfornyelsen skal sørge for dybdelæring, noe som fordrer et avgrenset og overkommelig pensum. At det er bærekraftig utvikling som snevres betydelig inn kan man likevel spørre seg om er en god vurdering med tanke på at elevene i sitt voksne liv må skape egne arbeidsplasser og sørge for innovasjon som fører verden fremover.

I tillegg til å arbeide miljøbevisst, skal elevene på de eldre trinnene «vurdere materialers holdbarhet og muligheter for reparasjon og gjenbruk, og bruke materialer på en hensiktsmessig og miljøbevisst måte», akkurat som Bråten påpeker. Her kommer både material, teknikk, gjenbruk og miljø frem som diskurser i ett og samme mål. I dette kompetansemålet er det mye rom for bærekraft, og en liten endring fra miljøbevisst til bærekraftig her vil kunne gjøre det lettere for alle lærere å inkludere bærekraft i målet. På en annen side, hva er egentlig forskjellen mellom å arbeide bærekraftig eller miljøbevisst? Hvem definerer dette? Hvor åpne eller lukkede bør kompetansemålene være?

5.8 FRA ØKOSOFI TIL GJENBRUK

Har man som lærer mandat til å oppfordre til fullstendig omlegging av elevens levesett i tråd med de miljøvennlige ideologiene? Vi lever i en svært materialistisk hverdag. Vi kjøper det vi

trenger når vi trenger det uten å dvele, stikk i strid med blant annet økosofien som oppfordrer til et liv i enkelhet. Mellom disse motpolene finner vi en mellomting; gjenbruk.

Gjenbruk har virkelig fått sin renessanse i den nye læreplanen. På det ideologiske nivået kan man si at gjenbruk ligger helt nederst. Det er kanskje den diskursen som tydeligst markerer seg som kompetansemål. I læreplanutkastet nevnes gjenbruk fem ganger og får plass i teksten under bærekraftig utvikling. Gjenbruksmaterialer er også et av få materialer som blir spesifisert.

Ofte vil valg av metode og gjenbruksmaterialer være avgjørende for læringsutbyttet elevene sitter igjen med. Det er ytterst få som evner å lage flotte ting av gjenstander som skal resirkuleres eller som sees på som avfall. Amalie Driveklepp er et glimrende eksempel i så måte. Hun har fått mye oppmerksomhet i media da hun det ene året lagde en ballkjole av ikeaposer og fulgte opp med ballkjole av chipsposer og plastemballasje i tråd med cradle to cradle-tankegang. Å vente et godt resultat ved slike prosjekt i skolen er svært lite realistisk.

Når man arbeider med miljøbevissthet i formingsfaglig kontekst er det spesielt viktig at kunsthåndverket bevarer. Om man ikke evner å holde håndverk, kreativ utfoldelse og skapende uttrykk i sentrum, kan undervisningen og læringsutbyttet bli fattig (Bråten & Kvalbein, 2014, s. 298). Å lære å se potensialet i materialer er svært viktig for undervisningssuksess tilknyttet gjenbruk. Slik vil et produkt det settes krav til, der elevene legger inn tid og energi, gjerne bli noe det er verdt å ta vare på.

Tjomsland definerte material- og teknikkbasert undervisning som doxa i kunst og håndverk i 2012. Dette ser i 2019 ut til å være i endring. Vektleggingen av gjenbruk i Fagfornyelsen viser gjerne at det stokes ut nytt doxa i kunst og håndverk. Satsning på gjenbruk er positivt både for elevenes læring og miljøsyn. Når gjenbruk prioriteres i større grad, kan dette bli den ledende diskursen, en selvfølgelighet i et bærekraftig samfunn. På en annen side kan det tydelige gjenbruksfokuset gå på bekostning av utvikling av andre sentrale ferdigheter i faget. I utviklingen av det miljøbevisste mennesket med bærekraftige hensikter har man flere innfallsvinkler enn kun gjenbruk og gjenbruksmaterialer.

5.9 KUNSTENS POSISJON I FAGFORNYELSEN

I undervisning der innsikt i bærekraft er målet, kan man velge ulike tilnærminger, deriblant fokus på håndverk eller i et kunstnerisk perspektiv. I arbeid med kunst stimulerer man skaperglede, engasjement og utforskertrang som kan gi kompetanse til å omsette ideer til

handling, akkurat slik det er formulert i Overordnet del (Utdanningsdirektoratet, s. 8). Selv om Universitet i Agder i sin høringsuttalelse presenterer en god metode for å oppnå kunstnerisk utfoldelse, synes dette å være ekskludert i læreplanutkastet. Kunstdiskursen har fått svært liten plass til tross for at faget heter kunst og håndverk. Selv i fordypning i kunst på ungdomstrinnet er det manglende fokus på å nytte fantasi, utforskertrang og skaperglede i et kunstnerisk perspektiv. Læreplanutkastet er gjennom et tungt produkts- og gjenstandsfokus gjennomsyret av materialer, teknikker og gjenbruk. Her kan kunstens muligheter for å koble følelser og opplevelse opp mot bærekraftbegrepet gå tapt. For å stimulere elevene til å føle alvor i klimakrisen og virkelig ønske bærekraftig utvikling kan det være hensiktsmessig med flere innfallsvinkler til emnet. Bærekraft er så mye mer enn miljøbevissthet og gjenbruk. På en annen side skal det sies at Universitetet i Agders ideer er svært idealistiske og egner seg dårlig i grunnskolen. Dimensjonene de ønsker passer bedre inn i kunstutdanningene da det er begrensninger for hva man kan klare å oppnå i grunnskolen.

Hva som kvalifiserer til å kalles kunst har ført til heftige debatter de siste 250 årene. Begrepet har endret seg fra å være relativt snevert til å bli et større sekkebegrep. Likevel diskuteres det hvem som sitter med defineringsmakten. Kunstfilosof Søren Kjørup hevder at det til syvende og sist er kunstinstitusjonene som har myndigheten til å avgjøre hva som er kunst (Kjørup i Bråten og Kvalbein, 2014, s. 63). I så tilfelle kan ikke mannen i gata vurdere hva som er kunst. At elevene skal utøve kunst blir da gjerne for mye forlangt. Man kan kanskje heller si at de øver seg? I et slikt perspektiv er det kanskje like greit at kunstfaget i stor grad er valgt bort til fordel for håndverket.

Guattari snakker om samspillet mellom etikk og estetikk og at dette er avgjørende for å oppnå miljøbevisste handlinger. Han mener man ikke må glemme fordelene ved å knytte bånd mellom ulike tilnærminger (Kaasa, 2012). Tverrfaglighet vil være viktig for å ta ut det potensielle læringsutbyttet i slikt arbeid. På mange måter kan kunsten både være formidlende og skape miljøbevissthet gjennom arbeid med for eksempel landart og økosofi. Her kan man kombinere refleksjon og praktisk arbeid og slik oppnå et større læringsutbytte.

5.10 BÆREKRAFTIG UTVIKLING SOM TVERRFAGLIG TEMA

Tverrfaglighet er satt som et overordnet mål for Fagfornyelsen gjennom tre tverrfaglige temaer. Bærekraftig utvikling kommer i noen grad frem i læreplanen i kunst og håndverk, da nokså ensrettet. I overordnet del om tverrfaglige temaer står det at:

«Kunnskapsgrunnlaget for å finne løsninger på problemer innenfor temaene finnes i mange fag, og temaene skal bidra til at elevene oppnår forståelse og ser sammenhenger på tvers av fag. Målene for hva elevene skal lære innenfor temaene, uttrykkes i kompetansemål for fag der det er relevant». (Utdanningsdirektoratet, 2018a, s. 14).

Elevene skal altså se sammenhenger på tvers av fag for visse tema, men det er ikke presisert at det skal arbeides tverrfaglig. Dette er på mange måter synd da potensialet for læring i en større faglig sammenheng ikke blir nyttet. Ofte vil belysing av et tema fra flere fagfelt som tidligere nevnt gi bredere innsikt og forståelse. I høringsuttalelsene har ingen av gruppene etterlyst større fokus på tverrfaglighet som verktøy for å oppnå større læringsutbytte. Dette fremstår rart da tverrfaglighet burde være en gjennomgående diskurs i læreplanen på bakgrunn av de tverrfaglige temaene. Dette har altså uteblitt.

Et eksempel på hvordan man kan arbeide tverrfaglig med kunst og håndverk er land-art. Dette er en kunstform som fokuserer på naturen og landskapet ut fra undersøkelser av de naturlige prosessene. Deretter tar man seg inn i naturen uten å sette spor (Kaasa, 2012). I dette arbeidet vil man kunne binde sammen etikkundervisningen i KRLE, naturfag og kunst og håndverk og gjennom tverrfaglighet oppnå en viss forståelse for begrepet bærekraftig utvikling. Kunsten kan da få større plass og oppleves mer konkret ved at den settes i sammenheng med flere fag. Denne vinklingen mangler i Fagfornyelsen så langt. Land Art-bevegelsen er en kunstretning som også kan knyttes til økosofien da naturen ivaretas og brukes på en måte som ikke går på bekostning av annet liv i økosystemet. Dette er svært dagsaktuelt, da den økende bevisstheten rundt menneskets utnyttelse av naturen har blitt viktigere av hensyn til naturen.

5.11 BÆREKRAFTIG UTVIKLING OG DEN TEKNOLOGISKE REVOLUSJONEN

En annen diskurs som også ser ut til å være fraværende er den teknologiske diskursen. Teknologi er ikke nevnt i relasjon til bærekraft i høringsinnspillene fra de valgte gruppene og kommer generelt sett lite frem i læreplanutkastet. Det er nevnt én gang under bærekraftig utvikling og to ganger i kompetansemålene for ungdomstrinnene. Et så begrenset fokus fremstår underlig med tanke på at vi står midt i en teknologisk revolusjon med stadige nyvinninger som mange mener vil bli løsningen på fremtidens utfordringer. Så lav prioritering virker særlig merkelig når digitale ferdigheter regnes som en av de grunnleggende ferdighetene.

6. AVSLUTNING

6.1 OPPSUMMERING

Denne oppgaven har undersøkt bærekraftig utvikling og ideologiske diskurser i kunst og håndverksfaget, og hvordan disse har gitt seg utslag i høringsuttalelser og læreplanutkast. Videre er det sett på hvilken rolle bærekraftig utvikling foreløpig har fått i læreplanutkastet.

På det ideologiske nivået, Goodlads første nivå, er det mange gode tanker og ideer, men det er krevende å skulle oversette overbærende store tanker. Noe må brytes ned, og i denne konkretiseringen forsvinner noen aspekter. Dette er både nødvendig og synd.

Goodlads andre nivå, læreplanutkastets fokus på det tverrfaglige temaet bærekraftig utvikling i kunst og håndverk, preges av en gjenbruk-, material- og teknikkbasert diskurs. Kanskje blir gjenbruk nytt doxa i kunst og håndverk? Kunstdiskursen og en «anti»-bærekraftdiskurs vinner derimot ikke frem. Om man mener at bærekraftig utvikling ikke har fått plassen det bør ha, kan antidiskursen gjerne ha fått noe gjennomslag likevel. Kompetansemålene, som i noen grad kan knyttes til bærekraft, er konkrete i enkelte formuleringer, men fremstår også som svært åpne. Hva det innebærer å «arbeide på en hensiktsmessig og miljøbevisst måte» forblir uklart. Dette kan føre til at arbeid med bærekraftig utvikling blir ytterligere neglisjert siden lærerne ikke vet hvordan de skal gripe temaet an.

Når det skal utarbeides kompetansemål kan man enten formulere åpne kompetansemål som gir større frihet til læreren eller lage mer lukkede kompetansemål der man konkretiserer materialer, teknikker og tema elevene skal gjennom. Lærernes metodefrihet blir derfor en diskusjon. I høringsuttalelsene jeg har lest er det ingen som har kritisert kompetansemålene for å være verken for åpne eller for lukkede. Dette kan ha sammenheng med at jeg kun har lest under punktet bærekraftig utvikling og ekskludert innspillene skoler, lærere og privatpersoner har levert. For noen er det svært viktig å bevare metodefriheten knyttet til undervisningen, mens det for andre oppleves mer hensiktsmessig med konkrete kompetansemål som er lettere å gripe an. Sistnevnte gjelder nok særlig nyutdannede og lærere uten fagkompetanse.

I flere av høringsuttalelsene ønskes temaet mer sentralt. Dette er foreløpig ikke tatt hensyn til, på tross av at bærekraft regnes for å være helt avgjørende for en tryggere fremtid. Vi går en usikker tid i møte med ventede endringer i både klima og arbeidsmarked. For å være rustet for fremtiden trenger elevene en skole som sikrer dem et helhetlig verdensbilde og utvikler

ferdigheter til å stoppe klimakrisen og skape nye arbeidsplasser, nyvinninger og løsninger på dagens utfordringer. Dette krever kontinuerlig, målrettet arbeid. I en hektisk lærerhverdag forsvinner imidlertid ofte det kontinuerlige arbeidet da pensum er stort og kompetansemålene mange. Bærekraft blir da redusert til material-, teknikk- og gjenbruksdiskursene. I en læreplan anno 2020, der elever innstendig etterlyser det grønne skiftet holder ikke dette mål. Jeg ønsker meg en nytenkende og ambisiøs læreplan som setter dagsorden for årene som kommer!

6.2 VEIEN VIDERE

Utarbeidelsen av Fagfornyelsen blir svært spennende å følge videre. Jeg vil gjerne, med bakgrunn i mitt dypdykk i utkastene og store engasjement for saken, levere et eget høringsinnspill. Videre er jeg nysgjerrig på hvordan lærerstanden velger å vinkle undervisningen mot nye læringsmål enn de som har vært gjeldende de siste tretten årene. Jeg ser også fram til å operasjonalisere læreplanen i egen praksis, særlig med utgangspunkt i denne oppgaven som jeg mener har gjort meg langt bedre rustet til å undervise om bærekraft i årene som kommer. Jeg gleder meg!

LITTERATURLISTE

- Bjørntvedt, H. (2019, 24. mai). I dag streiker 10.000 for klimaet: - Tiden er i ferd med å renne ut i mange land. VG. Hentet fra: https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/8mOMWG/i-dag-streiker-10-000-for-klimaet-tiden-er-i-ferd-med-aa-renne-ut-i-mange-land?utm_source=vgfront&utm_content=row-1
- Bråten, I. (2015). Opp, ned og opp igjen! – gjenbruk og redesign i norsk skole. Hentet fra: <https://kunstkultursenteret.no/ressursbase/opp-ned-og-opp-igjen-gjenbruk-og-redesign-i-norsk-skole/>
- Bråten, I. & Kvalbein, Å. (2014). *Ting på nytt – en gjenbruksdidaktikk*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Bærekraftig ungdom. (Årstall ukjent). Bærekraft for «dummies». Hentet 29.05 fra: <https://baerekraft.ungdomsbedrift.no/brekraft-for-dummies>
- Farstad, P. (2008). *Industridesign* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- FN (2019, 15. januar). Bærekraftig utvikling. Hentet fra: <https://www.fn.no/Tema/Fattigdom/Baerekraftig-utvikling>
- Foros, P. B. & Vetlesen, A. J. (2015). *Angsten for oppdragelse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grue, (2018, 2. mai). Diskurs. Hentet fra: <https://snl.no/diskurs>
- Gruppe for klima og bærekraftig utvikling, Utdanningsforbundet. (2018). *Fagfornyelse – innspillsrunde skisser til læreplaner i kunst og håndverk og duodji*. Hentet fra: <https://hoering.udir.no/Uttalelse/v2/2044956a-a65c-4cce-9a78-e30bbf754a27?disableTutorialOverlay=True>
- Grønlund, A. L & Johnsen, A. B. (2008). Kristin Halvorsen advarer mot shoppe-stopp. VG. Hentet fra: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/lGkqe/kristin-halvorsen-advarer-mot-shoppe-stopp>
- Grønt skift. (Ukjent, a). Bærekraftige materialer. Hentet 27.04.19 fra: <https://www.grontskift.no/materialer/>
- Hjerkinn, I. (2019). *Fagfornyelse – innspillsrunde skisser til læreplaner i kunst og håndverk og duodji*. Hentet fra: <https://hoering.udir.no/Uttalelse/v2/1aa36d35-edd9-4ea2-8e88-80313ef9c175?disableTutorialOverlay=True>
- Høgskulen på Vestlandet. (2018). *Fagfornyelse – innspillsrunde skisser til læreplaner i kunst og håndverk og duodji* Hentet fra: <https://hoering.udir.no/Uttalelse/v2/98842e93-28ba-4d37-bea5-8e3d94aa793d?disableTutorialOverlay=True>
- Idland, H. M. (2015). *Materialbruk i faget kunst og håndverk – i forhold til et bærekraftig perspektiv*. (Mastergradsavhandling). Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for teknologi, kunst og design, institutt for estetiske fag. Hentet fra: <https://oda->

hioa.archive.knowledgegearc.net/bitstream/handle/10642/2714/Idland.pdf?sequence=2&isAllowed=y

- Kaasa, N. S-A. (2012). Kunst og økologi. <https://www.fineart.no/doc/okologiskkunst>)
- Kunst og design i skolen. (2018). *Fagfornyelse – innspillsrunde skisser til læreplaner i kunst og håndverk og duodji*. Hentet fra: <https://hoering.udir.no/Uttalelse/v2/2b85687d-25f8-4454-9f30-6a4ebb87428a?disableTutorialOverlay=True>
- Lavik, T. & Pedersen, J. (2013). Gnisten fra Arne Næss. Hentet fra: <https://gronnideologi.wordpress.com/tag/arne-naess/>
- Maus, I. G. (2016). Designkompetanse for en bærekraftig utvikling. Hentet fra: <https://blogg.hioa.no/phdlui/files/2016/04/Designkompetanse-for-en-b%C3%A6rekraftig-utvikling.pdf>
- Nielsen, L. M. (2009). *Fagdidaktikk for kunst og håndverk: i går - i dag - i morgen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Norges husflidlag. (2018). *Fagfornyelse – innspillsrunde skisser til læreplaner i kunst og håndverk og duodji*. Hentet fra: <https://hoering.udir.no/Uttalelse/v2/c64a36ba-d286-4ac6-9612-3f83ab97d29b?disableTutorialOverlay=True>.
- Norsk kulturråd. (2018). *Fagfornyelse – innspillsrunde skisser til læreplaner i kunst og håndverk og duodji*. Hentet fra: <https://hoering.udir.no/Uttalelse/v2/1fd941cc-eef4-45db-a674-9c34fd7b218e?disableTutorialOverlay=True>
- Norske kunsthåndverkere. (2018). *Fagfornyelse – innspillsrunde skisser til læreplaner i kunst og håndverk og duodji*. Hentet fra: <https://hoering.udir.no/Uttalelse/v2/b9541c95-f1c5-4234-8bc1-3142438ffe3e?disableTutorialOverlay=True>
- NRK. (2018). *Kort fortalt: Plastposer* [Videoklipp]. Hentet fra: <https://tv.nrk.no/serie/folkeopplysningen/2018/KMTE51001118>
- NTNU, Kunst og håndverkseksjonen ved Institutt for lærerutdanning. (2018). *Fagfornyelse – innspillsrunde skisser til læreplaner i kunst og håndverk og duodji*. Hentet fra: <https://hoering.udir.no/Uttalelse/v2/9d7f45d7-a611-424a-a8e8-4953d76123e5?disableTutorialOverlay=True>
- Næss, A. (1991). *Økologi, samfunn og livsstil, 5. utgave*. Oslo: Hestholms Boktrykkeri A.s.
- Olerud, K. (2018, 8. juni). Bærekraftig utvikling. Hentet fra: https://snl.no/b%C3%A6rekraftig_utvikling
- Opplæringslova. (1998). Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa (LOV-1998-07-17-61). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/1998-07-17-61>
- OsloMet (2018). *Fagfornyelse – innspillsrunde skisser til læreplaner i kunst og håndverk og duodji*. Hentet fra: <https://hoering.udir.no/Uttalelse/v2/3c74a62e-9c7e-490e-a379-8b05f8758ea9?disableTutorialOverlay=True>

- Sagdahl, M. (2019). Økosofi. Hentet fra: <https://snl.no/%C3%B8kosofi>
- Stray, J. H. (2018). Skolens samfunnsmandat. Hentet 25.04.19 fra: <https://www.utdanningsnytt.no/bedre-skole/debatt/2018/oktober/skolens-samfunnsmandat/>
- Time for change. (årstall ukjent). What is carbon footprint? Hentet 25.04.19 fra: <https://timeforchange.org/what-is-a-carbon-footprint-definition>
- Tjomsland, C. (2012). *Det tenkende øyet – En undersøkelse av samtidsfotografi som kunstdidaktisk potensiale i kunst og håndverksfaget*. (Mastergradsavhandling). Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for teknologi, kunst og design, institutt for estetiske fag. Hentet fra: <https://oda.hioa.no/nb/det-tenkende-oyet-en-undersokelse-av-samtidsfotografi-som-kunstdidaktisk-potensiale-i-kunst-og-handverksfaget>
- Universitetet i Agder. (2018). *Fagfornyelse – innspillsrunde skisser til læreplaner i kunst og håndverk og duodji*. Hentet fra: <https://hoering.udir.no/Uttalelse/v2/0c23cc5d-fadc-4280-89b6-9ffa87d63a59?disableTutorialOverlay=True>
- Utdanningsdirektoratet. (2018a). *Overordnet del av læreplanverket*. Hentet fra: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/overordnet-del/>
- Utdanningsdirektoratet. (2018b). *Læreplan i kunst og håndverk*. Hentet fra: <https://hoering.udir.no/Hoering/v2/283?notatId=546>
- Utdanningsdirektoratet. (2019). *Læreplan i kunst og håndverk*. Hentet fra: <https://hoering.udir.no/Hoering/v2/341?notatId=680>
- WWF Verdens naturfond. (2019). Forandrer vi naturen, forandrer vi alt. Hentet fra: <https://www.wwf.no/assets/attachments/WWF-A4-RAPPORT-MILJ%C3%98TALEN-2019-LAV.pdf>
- Zero Waste Europe (årstall ukjent). What is Zero Waste about? Hentet 25.04.19 fra: <https://zerowasteurope.eu/about/principles-zw-europe/>
- Øyen, J. E. (2019). *Fagfornyelse – innspillsrunde skisser til læreplaner i kunst og håndverk og duodji*. Hentet fra: <https://hoering.udir.no/Uttalelse/v2/383d52a3-a40a-4789-8cb0-e7c33bb8045f?disableTutorialOverlay=True>

VEDLEGG NR. 1

HØRINGSUTTALELSENE

Jeg har valgt å bruke innspillene som disse har kommet med:

Interesseorganisasjoner:

- Norske kunsthåndverkere
- Norges Husflidlag

Lærerutdanningsinstitusjoner

- NTNU
- Universitetet i Agder
- Høgskulen på Vestlandet
- OsloMet

Øvrig offentlig virksomhet

- Kunst og design i skolen
- Norsk kulturråd, fagadministrasjonen

Annet

- Gruppe for klima og bærekraftig utvikling, Utdanningsforbundet.

Privatperson

- Ida Hjerkin
- Jenny Elise Øyen

VEDLEGG NR.2

KOMPETANSEMÅL - BÆREKRAFTIG UTVIKLING

Kompetansemål 2. trinn

2018	2019
Utforske håndverksteknikker i ulike myke og plastiske materialer på en miljøbevisst og trygg måte.	Bruke håndverksteknikker og håndverktøy i utforming av tre, leire og tekstile materialer på en miljøbevisst og trygg måte.
Skape visuelle uttrykk i natur- og gjenbruksmaterialer og dele erfaringer fra arbeidet.	Utforske egenskaper ved materialer og dele sanseerfaringer.
Samarbeide om å bygge med naturmaterialer etter samiske konstruksjonsprinsipper i full skala eller modell.	Planlegge og bygge med naturmaterialer etter inspirasjon fra samiske- og lokale konstruksjonsprinsipper.

Kompetansemål 4. trinn:

2018	2019
Utforske og bruke håndverksteknikker i ulike harde materialer på en miljøbevisst og trygg måte.	Bruke håndverktøy og sammenføringsteknikker i tre, leire og tekstil på en miljøbevisst og trygg måte.
Gjennomføre et gjenbruksprosjekt og sette ord på hvordan en i egen hverdag kan bidra til å ivareta natur og miljø.	Prøve ut ulike ideer og muligheter i gjenbruksmaterialer og formidle til andre hvordan man i egen hverdag kan bidra til å ivareta natur og miljø.
Undersøke sammenhengen mellom materialvalg og bygningers ulike bruksfunksjoner og lage modell av en sosial møteplass.	Samtale om bruksfunksjon og materialvalg i ulike bygninger, og lage skisser med forslag til ny arkitektur.
Eksperimentere med materialers egenskaper og undersøke hvordan samene og andre urfolk har utnyttet naturmaterialers egenskaper til å løse behov.	Undersøke hvordan tradisjonshåndverk, inkludert samisk håndverk har utnyttet naturmaterialers egenskaper og lage enkle bruksgjenstander.

Kompetansemål 7. trinn

2018	2019
Beherske ulike teknikker, bruk av elektrisk verktøy og håndverktøy i reparasjon, bearbeidelse og sammenføyninger av harde, plastiske og myke materialer.	Bruke ulike teknikker, elektriske verktøy og håndverktøy i reparasjon, bearbeidelse og sammenføyninger av harde, plastiske og myke materialer på en trygg og miljøbevisst måte.
Utvikle funksjonelle bruksgjenstander gjennom en stegvis designprosess og lage en utstilling.	Undersøke materialers egenskaper og funksjon i ulike gjenstander og vurdere materialers holdbarhet og muligheter for reparasjon og gjenbruk.
Visualisere forløpet fra råvare til avfall i produkter med kort brukstid.	
Planlegge og gjennomføre et redesignprosjekt der materialer gjenbrukes på en innovativ måte.	
Undersøke hvordan harde og myke materialer kombineres i duodji og lage eget produkt med samisk inspirasjon.	

Kompetansemål 10. trinn

2018	2019
Utforske ulike håndverksteknikker og egnet teknologi i reparasjon, bearbeidelse og sammenføyninger av harde, plastiske og myke materialer.	Fordypning kunst Bruke ulike verktøy og håndverksteknikker og egnet teknologi i reparasjon, bearbeidelse og sammenføyninger av harde, plastiske og myke materialer.
Kunne bruke egnede verktøy, teknikker og materialer på en trygg og bærekraftig måte i arbeid med bruksgjenstander eller kunstprodukter.	Vurdere materialers holdbarhet og muligheter for reparasjon og gjenbruk, og bruke materialer på en hensiktsmessig og miljøbevisst måte.
Utvikle estetiske, innovative og funksjonelle produkter som svarer til behov i en bærekraftig fremtid.	Fordypning håndverk Bruke ulike verktøy og håndverksteknikker og egnet teknologi i reparasjon, bearbeidelse og sammenføyninger av harde, plastiske og myke materialer.
Gjennom tilbakeblikk på mote, idealer og klestradisjoner designe konsepter for	Vurdere materialers holdbarhet og muligheter for reparasjon og gjenbruk, og bruke materialer på en hensiktsmessig og

fremtidens mennesker.	miljøbevisst måte.
FORDYPNING HÅNDVERK Løse tekniske utfordringer i materialer og vise ulike alternativer mot forbedring av produktet.	Utforske holdbarhet, funksjon og estetisk uttrykk gjennom praktisk problemløsning og begrunne valg fra idé til ferdig produkt.
FORDYPNING KUNST Undersøke hvordan kunst har utfordret det etablerte og skape visuelle uttrykk som stiller spørsmål til praksiser eller holdninger i egen samtid.	